

historisk Samfund og Dansk historisk Forening var indbudt, og der blev ingen indvendinger fremført. Siden har jeg faaet den udvidet med de grene af kongeslægten, der fik sig nyt hjem i Island, og som jeg dengang udtrykkelig gjorde opmærksom paa, at jeg ikke havde faaet med, fordi jeg manglede den bund i tidsregningen, jeg siden er naaet til, og som jeg har gjort rede for i et tillæg til min besvarelse af den skriftlige opgave.¹

At gennemgaa denne stamtavle i enkeltheder kan der ikke være tale om. Jeg maa nøjes med ganske kort at pege paa, at den omfatter en række af de mest kendte islandske forfattere, fra hvis skriftlige efterladenskaber en væsenlig del af slægtoverleveringen er bevaret til vore dage — *Sæmund frode*, *Are frode* —, at den omfatter samtlige tidens danske, norske og svenske konger, endvidere hertugerne af Normandiet, en greveslægt i Flandern (hvorfra i parentes bemærket beviset for, at de russiske storfyrster nedstammer fra *Bjørn jærnside* og *Regner lodbrog* stammer), kongerne i Dublin og Suderøerne, Orkneyjarlerne og alle de russiske storfyrster af *Rurik's* æt.

Rimeligvis har den ogsaa omfattet det polske og det obotritiske fyrstehus, som jævnlig var i giftermålsforbindelse med denne æt. Der synes i den nyere tyske og polske forskning at være enighed om, at disse 2 fyrsteslægter er af nordisk oprindelse. Jeg har antydnet forbindelsen med den polske, men savner endnu sikre holdpunkter. Rundt omkring findes ogsaa flere punkter, som trænger til uddybelse, saa lidt kritisk hovedparten af den foreliggende genealogiske litteratur er.

Dette kan dog ikke ændre hovedbilledet, fra hvilket der kastes et uventet rigt og stærkt lys over vikingtidens landnám og handelsliv. Alle disse kendte begivenheder kommer til at staa i et helt andet lys, end man før har set dem. Der var ikke blot kamp om magten mellem slægtens enkelte medlemmer, men ogsaa sammenhold, og dette styrkedes ustandseligt ved ny giftermåls. Det var dette sammenhold, som er fortsat i senere tiders legitimitetsprincip, og som i sin tid betingede opretholdelsen af vikingernes handel fra Sortehavet og det Kaspiske hav, ved hvis bredder Nordboer nu atter færdes og udøver stordaad, til Normandiet og den Irske sø, og til vikingtidens sidste bedrifter: landnámene i Island, Grønland og Vinland.

DE ANGELSAXISKE KONGESTAMTRÆER.

I.

Høje dommere, højtærede forsamling. Emnet, der er opgivet for denne forelæsning: »Fremlæggelse af et kildekritisk problem efter

¹ Slaget ved Svold fandt sted aar 1010.

eget valg«, er saa rummeligt, at man, selv om man holder sig til emner af interesse for dansk historieforskning, har nok at vælge imellem og hellere vilde have rækker af forelæsninger til raadighed end blot en enkelt. Ved tilrettelæggelsen af denne ligger der derfor en særlig vanskelighed i selve valget, og herunder først og fremmest, om man skal vælge et snævert afgrænset problem eller et af mere omfattende art?

Da jeg i »Aabenraa« for faa aar siden har vist, at man ved hjælp af en række indbyrdes afvigende haandskrifter af et forholdsvis nyere værk (fra 1620) er istand til at udskille saavel den oprindelige kerne som flere rækker af yngre tilføjelser, og da jeg i tillæget til min besvarelse af den skriftlige opgave har behandlet den betydeligt ældre islandske lovsigemandsrække paa samme maade, og særligt ved hjælp af de begaaede fejl har vist, hvordan denne kan opløses i en række samtidige optegnelser helt tilbage til c. 1025, saa har jeg fundet det naturligt ved denne lejlighed at vælge et kildekritisk problem af mere omfattende art.

Den opgave, som her maaske naturligst frembød sig, at vise den indbyrdes sammenhæng mellem enten den islandske eller den danske middelalderlige litteraturs skrifter af historisk indhold omfatter imidlertid saa mange sidespørgsmaal, at det næppe vil føles tilfredsstillende, om disse behandlede saa antydningssvis, som de nødvendigvis maa behandles, naar hele spørgsmaalet skal gennemgaas i en enkelt forelæsning.

Jeg har derfor valgt spørgsmaalet om de angelsaxiske kongestamtræers tilblivelse. Dette spørgsmaal er ganske vist ikke mindre omfattende end de nys nævnte. Sidespørgsmaalene her har imidlertid fortrinsvis interesse for engelsk historie, saa det vil være mindre utilfredsstillende her at gaa lidt let hen over dem, saaledes at opmærksomheden kan samles om de punkter, der særlig har betydning for dansk historie. For denne har disse stamtræer en betydning, der vanskeligt kan overvurderes. I deres ældre led er nemlig optaget betydelige stykker af dansk kongestamtræer. Derfra kastes et skarpt lys over enkelte sider af det for dansk oldhistorie vigtige spørgsmaal: hvordan er den omfattende danske kongerække, som i 1100-aarenes slutning nedskreves i Island og Danmark, blevet til. Og fra disse kongestamtræer sættes man direkte ind paa sporet af, hvorledes den saakaldte islandske og danske oldtidsoverlevering er blevet skabt.

Problemet om de angelsaxiske kongestamtræers opstaaen har tillige den fordel, at det foruden at kunne behandles efter de sædvanlige kildekritiske metoder, tillige kan behandles efter genealogiske.

II.

De angelsaxiske kongestamtræer kan man finde gengivet i noget nær alle engelske historiske værker, baade ældre og yngre, af blot nogenlunde omfang. Der er arbejdet paa disse kongestamtræer i henvend et aartusinde, og endnu i vore dage er der udgivet oversigter over, hvorledes den regerende engelske konge gennem disse kongestamtræer nedstammer fra Adam.

Fra Adam til Noahs søn Seth er slægtrækken naturligvis den, der findes i biblen. Fra Seth fører et meget stærkt vexlende antal led ned til Woden eller Odin. Det er særligt dette stykke, der har interesse for dansk historie. Fra 7 sønner af Odin føres derefter 8 linier ned til kongerne i Kent, Øst-Angel, Essex, Mercia, Deira, Wessex og Bernicia samt Lindissi, og endelig kan man fra Wessex-rækken komme videre til alle senere konger.

Den form, hvori disse kongestamtræer findes i *Florence of Worcester* (c. 1050—1118)'s store krønike fra 1100-aarenes begyndelse, anses som deres klassiske form, fordi Florence direkte bygger paa væsenligt ældre optegnelse, og fordi han derfor tillige har ret gode navneformer. Hos ham og i hele den ældre litteratur opfattedes disse stamtræer som historisk sandhed. I nyere tid er man blevet opmærksom paa, at dette ikke kan være tilfældet, og man anfører dem derfor nærmest som kuriosum. Men det er lige saa langt fra det rigtige som at tage dem ganske bogstaveligt. Det maa være en naturlig opgave for forskningen at klarlægge, naar de er opstaaet og med hvad formaal. Vejen hertil er gennem en kildekritisk undersøgelse at fastslaa, hvad der er oprindeligt i stamtræerne, hvad der er senere tilføjelser, og hvad historisk grundlag der er for stoffet i dem.

Kongestamtræernes senere skæbne giver visse vink. De findes overleveret saavel fra Adam fremefter, som fra de paagældende konger tilbage til Adam. Dette har i senmiddelalderen givet anledning til noget nær en fordobling af hele slægtrækken, idet de 2 forskelligtvendte rækker er sat direkte i forlængelse af hinanden. Der ved fik man antallet af slægtled op til c. 150 eller netop det, man ansaa nødvendigt for at udfylde tiden fra Adam til den paagældende tid. Man kan ogsaa klart paavise, hvorledes tilknytningen til de bibelske stamtræer fandt sted. Om *Skjold* eller hans far *Skef* hedder det paa angelsaxisk:

Se wæs in þe asce geboren Han var født i en ask (et langskib)

Det er blevet fejllæst in þe arce geboren, og arce er da opfattet som Noahs ark. Deraf fulgte umiddelbart den stadige trang til at udvide antallet af led mellem Noahs søn Seth og Odin. I begyndelsen regnede man, ligesom tilfældet var i tiden fra verdens skabelse til syndfloden, med meget lange generationsaldre. Senere ind-

saa man, at stamtræet vilde vinde i sandsynlighed, saafremt man kunde regne med generationsaldre af sædvanlig længde, eller gennemsnitligt 3 pr. aarhundrede, akkurat som man tidligere i Wessex-stamtræet havde indskudt led mellem Odin og den første konge af slægten, *Cerdic*, idet de ældste optegnelser havde betydeligt færre led fra *Cerdic* til Odin end fra *Cerdics* samtidige i de andre riger.

Kongestamtræerne findes overleveret baade paa latin og paa angelsaxisk. Det sidste, dels i den angelsaxiske krønike, dels i 3 særlige haandskrifter, der foruden stamtræerne indeholder bisperækker, hvis slutpunkter giver holdepunkter for disse texters tilblivelse. Disse 3 haandskrifter har været genstand for en del interesse i nyere tid, dog mest fordi deres afvigende staveformer har givet sprogforskere gode holdepunkter for sprogets ændring i tiden efter indvandringen. Indholdet har interesseret mindre. Formen, indholdet bringes i, er ens i de 3 tekster. Efter det enkelte navn er sat faderens tilføjet endelsen *ing*. For eksempel:

<i>Beaw Sceldwaing,</i>	<i>Beaw,</i> søn af <i>Skjold</i>
<i>Sceldwea Heremoding,</i>	<i>Skjold</i> søn af <i>Hermod</i>

Af patronymika som *Sceldwaing* istedetfor *Scelding*, *Hwalaing* for *Hwaling* har den engelske sprogforsker *H. M. Chadwick*, hvis værk »The origin of the english nation« er velkendt herhjemme, vist, at stamtræerne tidligst har været nedskrevet paa latin og derfra er oversat til angelsaxisk. Dette resultat stemmer med det resultat, en nærmere betragtning af indholdet fører til.

III.

Inden dette sker, maa der gives en vis orientering vedrørende de kildekrifter, som staar til raadighed for den paagældende tids historie, da stamtræerne ikke kendes i deres oprindelige form, men blot i den form, hvori de er indarbejdet i yngre skrifter. For disse kildekrifter gælder noget lignende, en væsentlig del af stoffet maa være overtaget fra ældre tabte kilder. I de foreliggende kildekrifter findes saa mange modsigelser og mærkværdigheder, at det er almindeligt indenfor engelsk historieforskning at kalde tiden fra Romernes bortdragen til Angelsaxernes antagelse af kristendommen eller med en rund angivelse 400- og 500-aarene for »*t h e d a r k c e n t u r i e s*«.

Denne betegnelse er meget uheldig, ti selv om det nok kan siges, at kilderne flyder noget rigeligere for romersk tid end for disse to aarhundreder, saa kan der dog slet ikke tales om mangel paa kilder. Betegnelsen er nemlig blevet en hel sovepude for forskningen. Romertiden har nu engang interesseret vor tids Englændere mere end den angelsaxiske tid, og naar saa denne tids ældste periode kunde

betegnes the dark centuries, er det kun altfor forstaaeligt, at man er gaaet let hen over den.

Hertil kommer et andet forhold. Det fjendskab mellem Britter og Angelsaxer, for ikke at sige had, som naturligt prægede indvandringstiden, og som *Baeda* har anført saa mange vidnesbyrd om, har ned til nutiden fortsat sig i en for udenforstaaende nærmest ubegribelig afspærring. Jo mere en engelsk historiker har fordybet sig i de angelsaxiske kilder, des mere har de walisiske kilder været en lukket bog for ham og omvendt. Det samme gælder ogsaa forholdet mellem engelsk og irsk. Og saa længe denne afspærring vedvarer, vil man naturligvis ikke kunne naa til erkendelse af, hvordan det egenlig gik til, at landet fra at være brittisk under romersk styre blev angelsaxisk.

Gildas voldsomme klageskrift *De excidio Britanniae* »Om Britannias undergang«, anses sædvanlig som det vigtigste kildeskrift for tiden fra c. 400 til c. 540. Det fører mod 5 navngivne brittiske konger et saa voldsomt sprog, at man vanskeligt forstaaer, at forfatteren kan være sluppet fra det med livet. Iøvrigt nævner det næsten ingen navne og kun én skarp tidsbestemmelse, henvendelsen i den romerske statholder *Aëtius* 3dje konsulat om hjælp mod folk, der røvede og plyndrede i landet. Det heraf fremgaaende aar 446 hjælper os dog kun i ringe grad videre, ti den anvendelse, allerede *Baeda* gjorde af denne oplysning, ud fra dette aar at regne sig til *Gildas* levetid og Angelsaxernes indvandring har ingen støtte i teksten. Dens § 26 oplyser nemlig, at *Gildas* er født i det aar, hvor den navnkundige brittiske sagnhelt *Arthur* ved Mount Badon vandt den største sejr, som Britterne overhovedet vandt over hedningerne. Af § 1 fremgaaer, at *Gildas* havde ladet arbejdet ligge i 2 femaar eller mere, før han udsendte det. Dette stykke maa følgelig stamme fra den afsluttende redaktion, og fra samme tid maa hidrøre den oplysning i § 26, at der var gaaet 43 aar og 1 maaned fra slaget ved Mount-Badon, ti den er sprogligt uheldigt knyttet til det foregaaende, og maa ogsaa ifølge sit indhold naturligst regnes at angaa tiden for værkets afslutning. Ifølge *Annales Cambriae*, der har en særlig tidsregning, fandt slaget sted aar 72. Værket skulde følgelig være skrevet i aarene 105—115, men en af de konger, *Gildas* raser imod, kong *Mailcun* i N. Wales berettes i samme aarbøger at være død i 103. Det har ført til, at man har foreslaet at regne med 2 personer af navnet *Gildas*, hvilket imidlertid ikke lader sig gennemføre, og da kong *Mailcun* døde i en pest, hvis tid kendes fra irske kilder, saa kan den foreliggende modsigelse kun hæves ved, at slaget rykkes c. 20 aar bagud.

Annales Cambriae kendes fra 3 haandskrifter, to fra 1286 og 1288 med selvstændige fortsættelser fra 954 samt nogle faa ældre oplysninger, der ved uagtsomhed maa være oversprunget

i det ældste haandskrift. Dette er skrevet c₂ 1088, men kan tydeligt ses at bero paa en original skrevet 954, idet aarbøgerne slutter med 954, og de til disse knyttede walisiske kongestamtræer maa være afsluttet mellem 954 og 957. Det viser endvidere, at disse aarbøger oprindeligt har været ført i en paasketavle omfattende netop 532 aar. Nu er indførslen om slaget ved Mount-Badon saa udførlig, at den ikke kan have staaet paa den ringe plads, der er til indførsel i en paasketavle. Har paasketavlen været ordnet kolonnevis, har kolonnernes længde været maanepriodes 19 aar, svarende til den forbedring af paasketavlerne, som vedtoges i 455 under pave *Leo*, efter at *Victorius Aquitanus* havde vist, at paasketavler paa $19 \times 28 = 532$ aar langt bedre svarede til de virkelige forhold end de tidligere brugte paasketavler paa 3×28 aar. Det er altsaa muligt, at en indførsel i paasketavlens 3dje kolonne (2det blads 1ste) under aar 53 har været fortsat i 4de kolonne og randen, og derfor af en afskriver er opfattet hørende til aar 72.

Udgangspunkt, nulaaret, for *Annales Cambria* angives almindelig at være 444. Dette gælder imidlertid ikke aarbøgenes første stykke. Den første indførsel findes under aar 9 og angaar indførslen af den ny paaskeberegning. Det giver nulaaret 446, *Aëtius* 3dje konsulaar, idet $446 + 9$ giver 455. Spørgsmaalet er da, naar har springet fundet sted? Under 121 anføres *Gildas* rejse til Irland. Hertil blev han indkaldt af kong *Ainmire mac Setna* for at ordne de kirkelige forhold, og da *Ainmire* først vandt magten i 565, saa kan han først være kommet 566 eller snarere 567, og her maa altsaa være regnet med 446, der giver 567. Den næste indførsel gælder *Gildas* død, der er anført under 126. At der her er regnet med 444 fremgaar med sikkerhed af det ældste *Gildas*levned, der uden at nævne aarstal beretter, at hans død fandt sted 29/1, og at hans lig 11/5 fandtes og begravedes i *dies rogationum*, hvilket sidste indenfor de muligheder der overhovedet foreligger, kun kan passe paa 570. Dette aar er forøvrigt ogsaa anført i *Ulsterannalerne*. Grunden til, at springet blev begaaet, kan paavises ved hjælp af en indførsel i *Historia Brittonum*, men tager for lang tid her at forklare. Dets beliggenhed viser, at den ældste del af *Annales Cambriae* maa tilskrives *Gildas*.

IV.

Gildas var herefter født $446 + 72 \div 19 = 499$ i *Ailcluith* »klippen i Clyde« nu *Dumbarton*, oprindeligt *Dun na m Briton* »Britternes faste borg«, der laa, hvor *Leven* forener sig med *Clyde* et par mil udenfor *Glasgow*. Hans far *Cau*, var stedets konge, hans mor har sandsynligvis været af en af de germanske befolkninger, der allerede fra 300-aarene fandtes boende ved *Firth of*

Forth, idet navnet Gildas, der kun kendes fra ham, ikke kan forklares fra brittisk og eller irsk sprog og derfor nok indeholder det forled *gild*, som sprogligt er beslægtet med vort *gæld*, og som findes i vestgotiske kongenavne som *Leovigild*, *Hermenogild* og lignende, og som i yngre tid ogsaa er overgaaet i walisisk. Sin opdragelse havde han faaet hos den tids berømteste lærer *Illtud* (c. 465—c. 535) i Wales. Som ung havde han været i Irland og besøgt den hellige *Bridget*, som døde 521. Omtrent samme aar tog han til Rom, hvor han blev dr. i den hellige skrift, og derfra til Bretagne, hvor han c. 529? grundlagde et kloster i Rhuys ved Vannes. Der kan han have skrevet klageskriftet i 532-542. Fra de følgende aar kendes hymner og strafferegler fra hans haand, samt omtales omfattende værker, saaledes at han, da han i 567 indkaldtes til Irland, var anerkendt som det vestlige Europas ypperste lærer i den kristne tro. Paa det tidspunkt var de konger, han havde angrebet, forlængst døde. Kirken var atter æret og anset, og der var altsaa ikke længere nogen fare forbundet med at eje en afskrift af Gildas klageskrift.

En afskrift maa ved denne tid være taget af *Dubricius* (c. 540-612), som antagelig har været Gildas elev eller blot af ham er indsat til bisp i Llandaff i S. Wales. Hans død anføres i de førnævnte aarbøger under 168 = 612, indført af nedennævnte *Run*. Han blev helgenviet 1120. Det levned, som *Urban*, stedets bisp 1108, 1133 til den lejlighed forfattede i 1119, findes indført i den af ham i c. 1132 indrettede samling af aktstykker og helgenlevneder *Liber Landavensis*. I dette levned er hans død sat til 522, vistnok en fejlskrift for 512, som *Benedict of Gloucester* skrev i et nyt levned fra c. 1150. At hans død er rykket et aarhundrede tilbage er derimod ikke en afskrivningsfejl. Det hænger sammen med Llandaffkirkens kamp paa denne tid med Menevi eller S. Davids om primatet over Wales. Det gjaldt i denne kamp for Llandaff at faa gjort Dubricius ældre end *Dewi* eller *David* (497—1/3 544), men førte forøvrigt blot til, at man i Menevi forøgede Dewis alder fra 47 til 147 aar. Det gaar som den røde traad gennem hele *Liber Landavensis* at hævde kirken i Llandarff paa bekostning af S. Davids. Der indførtes et gavebrev fra Dubricius, men hans navn er her falskt indsat i et langt yngre gavebrev, idet vidnerne levede i 800-aarene, ligesom selve den omstændighed, at kirken i Llandaff var viet til *S. Teilo* (c. 500—9/5 560) godtgør, at *Annales Cambriae*s dødsaar maa være det rigtige aar. Dubricius kan ikke have virket i Llandaff før *Teilo*, og naar han kaldes elev af *Teilo* fremhæver dette blot det bevidste i bestræbelserne. Forholdet maa være det omvendte, og naar han siges indviet af *S. Germanus* paa dennes første rejse 429, er man ude i det helt umulige, selv naar hans død rykkes hundrede aar tilbage i tiden. Forbindelsen med sidstnævnte maa være en anden.

Germanus (c. 378—31/7 448) var bisp i Auxerre i Frankrig og blev baade i 429 og 448 af paven sendt til England for at bekæmpe den pelagianske bevægelse. Der findes et levned skrevet c. 485 af *Constantinus* i Lyon. Det omtaler kun flygtigt hans besøg i England. Men der har ogsaa eksisteret to i Wales skrevne levned, der i det første fortæller om, hvorledes den sidste brittiske konge *Guorthigirn* med alle sine hustruer og stormænd opbrændes i borgen *Caer-Guorthigirn* i S. Wales. Den antændtes af lyn fra himlen i S. Germanus nærværelse som straf for kongens trods mod himlen og kirken. Dette levned er som selvstændigt skrift tabt, men er vistnok i alt væsenligt fuldstændigt indført c. 633 i *Historia Brittonum* af den brittiske kongesøn *Run map Urbgen*, og maa ogsaa være benyttet til det yngre walisiske levned, der i de mest malende billeder spaar om kampene mellem Britter og Angelsaxer, den hvide drage og den røde drage, i de kommende 300 aar og som paa tilsvarende maade er indført c. 800 i *Historia Brittonum* af den berømte ærkebisp *Eljoddwg* i Bangor, som endelig fik paaskestridighederne mellem Angelsaxer og Britter bragt til ophør. Det ældre af de to walisiske levned maa være skrevet af *Dubiccius*.

Det omtalte *Dubiccius*-levned fra 1119 adskiller sig fra en lang række af de levned, som er bevaret om de c. 30 helgener, der har levet i Wales og Bretagne i 400- og 500-aarene, ved næsten kun at indeholde kirkeligt fællesstof. Noget lignende gælder det *Gildas*-levned som er skrevet c. 1050 i *Glastonbury* — det har ogsaa kun haft til formaal at sikre klostret i *Glastonbury* del i det ry, der stod om *Gildas*. Men det levned, som c. 1038 skreves af abbed *Vitalis* i *Rhuys* er for største delen afskrift af et levned skrevet umiddelbart efter hans død. Det gælder om dette levned som om mange af de øvrige, at deres betydning vanskeligt kan værdsættes højt nok. De giver ikke blot oplysninger om tidens kirkelige forhold og lærdomsskoler, men tillige om de udvandring til *Cornwall* og *Bretagne*, som fandt sted som følge af *Scoternes* og *Angelsaxernes* indvandring, om tidens landbrug, udryddelse af slanger, og andre forhold, som kan uddybe det vi ved fra arkæologiske fund. I et af dem skildres saaledes, hvorledes der opførtes en stenrøse over en grav, i andre faar man besked om eneboerliv og klosterdannelser.

V.

Det omtalte værk, *Historia Brittonum*, hører ogsaa til den tids vigtigste kilder. Det kendes fra c. 31 middelalderlige haandskrifter med saa afvigende indhold, at mindst 10 af dem er af væsenlig betydning for textens udgivelse. Det er navnløst i nogle af haandskrifterne, i mange af dem er *Gildas* den vise nævnt som forfatter,

men der nævnes ogsaa navnene *filius Urbacen, Marcus* og *Nennius*. Da værket indeholder oplysninger helt ned til 840-858, har man almindelig anset nævnelser af Gildas navn som et forsøg paa at give værket en ufortjent autoritet. Den tanke, at en kærne af værket kunde hidrøre fra Gildas, synes ikke at være faldet nogen ind, selv om man rundt om i værket træffer en række af de sære og skruede udtryk, som er karakteristiske for Gildas stil. Navnlig er den geografiske skildring af Britannia nær beslægtet med den tilsvarende i klageskriftet.

Det ældste af haandskrifterne adskiller sig fra de øvrige 30 ved at have afsnittet om de romerske kejsere i en betydelig kortere form. Teksten er indført c₃ 900 paa oprindelig ubeskrevne blade i et samlehaandskrift fra Chartres og ender midt i § 37. Slutningen har sandsynligvis været indført i et løst tilhæftet læg, der senere er gaaet tabt. Man har forklaret den kortere text om de romerske kejsere som en forkortelse af den oprindelige text, foretaget for at spare plads. Denne forklaring kan ikke være rigtig. Afskriften er rent sprogligt saa slet, at det er udelukket, at den, der har udført afskriften, kan have forkortet texten, og den har en overskrift, der tydeligt viser tilbage til ældre tid. Den lyder efter et »her begynder«:

Exberta fii Urbacen de
libro sancti Germani inventa et
de origine et genealogia Bri-
tonum.

Udtog af [Run] søn af Urb-
gen, fundet i bogen om S. Ger-
manus, og om Britternes oprin-
delse og slægt.

Denne overskrift har hidtil ingen faaet noget ud af. Men fii maa være den sædvanlige forkortelse af filii og i originalen have staaet efter navnet Run, som blev oversprunget af afskriveren som uforstaaeligt, da han hverken har kendt dette navn eller vidst besked med, at brittiske navn altid staaer ubøjet i latinske indskrifter og texter. Det kan nemlig ved en analyse af de angelsaxiske kongestamtræer ses, at betydelige udvidelser i disse maa være foretaget af den brittiske kongesøn Run map Urbgen. Den original, som er benyttet, maa være det haandskrift, den brittiske bisp *Marcus* havde hos sig, da han i høj alder som eneboer i Soissons modtog besøg af *Herric* (841—c₃ 896) fra Auxerre, der c. 876 forfattede et fjerde Germanuslevned, i hvilket han optog en af de walisiske beretninger.

En mand af navnet Marcus er ikke truffet blandt den tids walisiske bisper. Der kan dog næppe være tvivl om, at han er identisk med den *Conmarch*, som for *Concenn* (c₂ 785-854) konge i Povis fra 808, c. 848 forfattede den lange genealogiske indskrift paa den berømte »pillar of Eliseg« i det nordlige Wales til ære for Concenns farfarsfar *Eliseg*, og som i denne indskrift yderligere nævner Germanus, kong Guorthigirn og dennes nærmeste

efterslægt. Den fortsættelse fra c₂ 850, som kan paavises i de waliske stamtræer, der findes i det næstældste og vigtigste af haandskrifterne af *Historia Brittonum*, maa følgelig være udført af ham. Fra Wales er han rimeligvis rejst med Povis sidste konge Concenn til Rom, hvor Concenn døde 854, hvorefter en søn af sidstnævntes søstersøn *Mermin* af Gwynned erobrede Povis.

I et tillæg til kongestamtræerne siger Nennius, at *Edwin* (585—633) af Northumbria døbt 627 af Run map Urbgen og tilføjer: »id est Paulinus«. Denne oplysning er fra engelsk side blevet afvist som et forsøg fra brittisk side paa andel i Englands kristning, umuligt at regne med paa grund af det had, Baeda beretter, der var mellem de to kirker. Indvendingen er uden vægt. *Paulinus*, der blev døbt 600 i Rom, og som efter at have kristnet Øst-Angel 627 udnævntes til ærkebisp af York, var ikke præst i den brittiske kirke. At den angelsaxiske kirke ikke skulde benytte de brittiske stormænd, der sluttede sig til den, er utænkeligt. At det var ham, der døbte Edwin, siges i *Annales Cambriae*. Til overflod fremgaar det af Baedas beretning, at Paulinus maa have tilhørt den brittiske kongeslægt, som 617 mistede magten i Elmet-riget, det sidste selvstændige brittiske omraade i det østlige England. Baeda fortæller nemlig, at omvendelsen af det northumbriske folk fandt sted ved en massedaab i floden Svale nær Katterick, fordi man dengang ikke kunde bygge daabskirker eller prædikekirker. Foruden kirken i York lykkedes det kun Paulinus at faa opført en kirke i Campodunum. Den blev afbrændt ved opstanden i 633, laa op til en kongsgaard, der senere kaldtes Leeds. Men dette sted ved vi laa i skoven Elmet, og det er følgelig paa Paulinus fædrene jord, at denne kirke er bygget. Af stamtræet over Berniciaslægten fremgaar videre indirekte, at hans mor maa have været datter af denne slægts første konge *Ida* og direkte, at kong *Osviu* (c. 613—671) var gift med hans sønnedatter *Rimmelth* (c₂ 623—c. 642). En nærmere undersøgelse af teksterne viser, at man uden vanskelighed kan udskille de af Gildas og Run map Urbgen forfattede dele. Den kerne, som derefter maa tilskrives *Gildas* (499—570), udgør sammen med det ældste stykke af *Annales Cambriae* det kronologiske grundlag, som alene forklarer, at klageskriftet uden aarstal og næsten uden navne har kunnet være det kildekrift, det almindelig er regnet at være, og er forøvrigt ganske i Gildas sædvanlige stil.

De fra *Run map Urbgen* døbt Paulinus (c₂ 572 - 544) hidrørende dele er udtogene af Dubricius' S. Germanus levned, udtog af den irske konge *Cuana mac Ailcene* (c₂ 525 - 640)'s historiske værk og endelig de angelsaxiske kongestamtræer.

Den næste, der har arbejdet paa *Historia Brittonum*, er den omtalte *Elfoddwg* (c₂ 730 - 809), der c₃ 755 blev ærkebisp i Bangor. Han tilhørte kongeslægten fra Gwent i S. Wales og har i selve

texten tilføjet nogle herfra stammende slægtrækker, samt en række geografiske eller naturhistoriske undere fra S. Wales i tilslutning til Gildas tilsvarende skildring af sin hjemstavn ved Lochleven.

Nennius eller *Ninniaw* (c₂ 790—c₂ 860) har som ung arbejdet for Elfoddwg, senere blev han præst paa Anglesey, og han kaldes i 840—58 for historiograf. Hans endelige redaktion er udsendt under ærkebisp *Renchidus*. Fra *Nennius* foreligger fortaler skrevet 840 og 826, der hører til en redaktion, fra hvilken en irsk oversættelse ved *Gilla Coemgin* (c₂ 1020—c. 1072) i Clonmacnoise er udgaaet. I den er indført en masse pikrisk-irsk stof, for største delen stammende fra *Cuana mac Ailcene*, fra hvem stof allerede var optaget i den latinske text af Run. Der kan kun paavises ubetydelige ændringer fra denne redaktion til den yngre, hvis fortale er skrevet i kong Mermins 24de aar, det vil sige 840. At aastallet 858 er føjet umiddelbart hertil, kan bedst forklares ved at antage, at *Nennius* ikke har faaet sin text godkendt, før *Conmarch* var rejst fra landet og *Renchidus* blevet bisp i Bangor. Af fortalerne fremgaar, at det er *Nennius*, der har foretaget den førnævnte udvidelse af efterretningerne om de romerske kejsere med mere, og at han efter sin lærer *Beulan's* raad har udeladt kongestamtræerne. *Nennius* kan ses at have elsket at regne og at paatale fejl hos forgængerne. Han havde et skarpt hovede, men ikke noget klart. Han lod modsigende aastal blive staaende ved siden af hinanden i et saadant omfang, at det ikke er uforstaaeligt, at værket i nutiden kun har nydt en begrænset tillid. Den er imidlertid kun berettiget overfor den form, han har givet værket. I selve det af ham tilførte stof findes adskillige oplysninger af værdi med hensyn til overleveringens tilblivelse. Og de fra *Gildas*, *Run map Urbgen* og *Elfoddwg* stammende dele maa anses for førstehaandsskildringer af høj rang. Det samme gælder de øvrige dele af *Annales Cambriae* og de walisiske stamtræer.

Om værkets senere overlevering skal til slut blot tilføjes, at *Nennius*fortalerne alene er bevaret i de 4 haandskrifter, som udgaar fra en af Alfred den stores ven og levnedsskildrer *Asser* (c₂ 840—909), abbed i St. Davids og senere bisp i Sherborne, udført afskrift, mens de øvrige haandskrifter udgaar fra 2 redaktioner, som kan ses at være udført af den senere berømte ærkebisp *Dunstan* (c. 924—988) i den tid han var abbed i Glastonbury. Til første-redaktionen, der er udført 946 under hans landflygtighed, er tillige benyttet det haandskrift, *Marcus* havde med sig til Frankrig, og til anden-redaktionen fra 954 maa det være lykkedes ham at overføre de gamle walisiske originaler fra *Elfoddwgs* tid, saaledes at man i denne redaktion finder genoptaget *Annales Cambriae* og de walisiske stamtræer.

At disse to afsnit, der staar midt i texten i det vigtigste af alle

haandskrifterne, er udeladt i Mommsens udgave er en nærmest uforstaaelig mangel ved denne udgave. De forelaa nok tilfredsstillende udgivet i det udmærkede tidsskrift *Y Cymmrodor*, men dette tidsskrift er saa vanskeligt tilgængeligt, at det har taget mig 5 aar at fremskaffe de aargange, hvori de findes, og derigennem den endelige klarhed over dette værks tilblivelse.¹

VI.

Denne er der gjort saa udførligt rede for, fordi man almindelig har antaget, at de angelsaxiske stamtræer i den form, de var indført i dette værk, stammede fra c. 687, af den grund at afsnittet slutter med en oplysning fra dette aar, dog efterfulgt af en fra 685. En nærmere betragtning viser imidlertid, at denne tidsbestemmelse ikke kan være rigtig. *Annales Cambriae* har en fortsættelse afsluttet ved denne tid. Herfra er de paagældende oplysninger indført, men sammen med et par mærkelige fejl, som genfindes i en liste over de northumbriske konger, forfattet af ærkebisp *Ecgbirth* (c. 700—766) i York i det aar 737, hvor hans broder *Eadberth* (702—758) blev konge i Northumbria. Dette viser sammen med tilføjelser, som først kan være indført efter 794, at det hele først kan være indført i *Historia Brittonum* c. 800 af *Elfodd*. Han var jævnaldrende med Karl den stores lærer *Alcuin*, og maa som han være uddannet i *Ecgberths* paa den tid berømte skole i York, og derfra senere havde faaet støtte til indførelsen af den romerske paaskeberegning i Wales som det første afgørende skridt til en udsoning mellem Britter og Angelsaxer.

Det, der bliver tilbage, naar alt yngre end Runs dødsaar 644 henføres til *Elfodd*, kan imidlertid ikke altsammen hidrøre fra Run. Forskel i navnenes stavemaade, og bredden af Runs oplysninger viser, at han har føjet oplysninger til en ældre fortegnelse omfattende 5 slægtrækker, som han bringer i ordenen:

Bernicia, Kent, Øst-Angel, Mercia og Deira.

Her har han, da han selv paa mødrene side tilhørte Bernicia-slægten, sat denne forrest. I andre tekster staar Bernicia mellem Mercia og Deira. Det vil sige, de 5 lister har i begge tilfælde oprindelig sluttet med Deira. Til denne slægt hørte *Edwin* (585—633), der paa den tid, Run var ærkebisp i York, herskede over baade Bernicia og Deira. Til hans farfarsfars farfarsfar *Soemil* bemærkes:

ipse primus separavit Deur
o Birneich

han var den første, som
skilte Deira og Bernicia.

¹ Stamtræ over dette værks tilblivelse og ældste haandskrifter er givet i den følgende fig. 11 side 48.

De brittiske navneformer henfører denne overraskende oplysning til Run. Soemil maa nemlig have levet saa langt tilbage i tiden, at den nævnte adskillelse maa have fundet sted kort efter Guorthigirns død 430. Det er over 100 aar før *Ida* som den første angelsaxiske konge begyndte at regere i hele Northumbria. Hans tiltrædelsesaar er i alle kilder anført som 547, men i udregningen af dette aarstal maa være indløbet den samme fejl, som rykkede *Annales Cambriae* nul-aar 2 aar tilbage, saa det staar for 549.

Det er samme fejl, som medførte, at *Baeda* og den angelsaxiske krønike har henført *Hengist* og *Horsa's* ankomst til Kent under 449, samtidigt med de romerske kejsere *Marcianus* og *Valentinianus*, der først tiltraadte i 450, og et kirkemøde, der fandt sted i 451. Ment var altsaa aar 451, hvilket dog skyldes en fejlslutning fra brevet til *Aëtius* i 446. *Hengist's* ankomst maa, som *Gildas* anfører det i den del af *Historia Brittonum*, som maa tilskrives ham, sættes til 428; kun med dette aar bliver stamtræer og tidsregning modsigelsesfri.

Da det var *Edwins* far *Ælle*, som skabte riget *Deira*, saa maa det anførte i forbindelse med stamtræernes orden og fælles udgaaen fra *Odin* skyldes hans ønske om at anerkendes som legitim hersker. Stamtræernes ældste nedskrivning kan herefter sættes til *Ælles* tid c. 585, maaske lidt tidligere.

VII.

Baeda (c. 673 - 735) maa c. 702 være kommet i besiddelse af en afskrift af den oprindelige text. I hans smukke værk »Anglerfolkets kirkehistorie« er *Kentstamtræet* anført. Værket er nok først fra 731, men omtrent ved den anførte tid maa han have sendt en afskrift til *Albinus* i *Canterbury*. Og i spidsen for denne afskrift maa han have stillet *Lindissistamtræet*, der let kan vises at angaa hans egen slægt. Stamtræets *Biscop* søn af *Baeda* maa være den berømte *Benedict Biscop* (c. 628 - 12/1 691), som byggede klostrene i *Wearmouth* og *Yarrow*, og som let kan vises at have været *Baedas* egen far.

En af *Baedas* elever, sandsynligvis ærkebisp *Ecgerth*, maa c. 748 have videreført stamtræerne til det paagældende aar, og tilbageført *Lindissislægten* fra *Odin* over leddene.

Frealaf, *Fripowulf*, *Finn* og *Godwulf* til *Geat*.

Det er sandsynligst, at navnene er tænkt tilføjet mellem stamfaderen *Vinta*, der sikkert er en historisk person født c. 430, og *Odin* for at faa rækken lige saa lang som de øvrige rækker. Afskriveren har imidlertid ikke forstaaet dette og anbragte navnene bagud for *Odin*. Som følge heraf betegnedes *Odin* i de 5 andre

stamtræer som *Frealafing*. Dette kan ses af de førnævnte 3 haandskrifter, af hvilke det ældste, ikke, som man almindelig ser det anført, er fra mellem 811 og 814, men som det fremgaar af bispe-listerne fra c. 806. Fra det udgaar det 2det haandskrift, skrevet c. 900, som *Æpelstan*, konge 924—940 i 931 gav til S. Cuthberts kirke i Northumbria, og fra en afskrift af dette, i hvilken stamtræet er ført bagud til Adam, udgaar, som det kan ses af fællesskab i stavemaade og fejl, en række islandske afskrifter.

Fremkaldt af Baedas c. 703 fremsendte afskrift til *Albinus* er Wessex- og Essex-stamtræerne. Af dem kan det fra *Essex* ses at være skrevet mellem 704 og 709. Det blev først c. 1102 af Florence i tillæget til hans krønike sidestillet de øvrige stamtræer. Det endte nemlig oprindeligt ikke med Odin, men med den saxiske stammegud *Saxnot*, en vanskelighed, Florence satte sig ud over ved at gøre Saxnot til søn af Odin. I det eneste gamle haandskrift, det kendes fra, staar det sammen med *Wessexstamtræet* i en stærkt udvidet form. Dettets oprindelige form kendes fra den angelsaxiske krønike, og for en enkelt linies vedkommende, dog med Odin kaldet søn af *Frealaf*, i de 3 oftnævnte haandskrifter. Det maa ligesom *Essexstamtræet* være skrevet af *Daniel* (c. 670—745), der 703 blev biskop i Wessex med sæde i Winchester, og 705 maatte afgive det meste af stiftet til *Aldhelm* (c. 650—709), der fik sæde i Sherborne. Sidstnævnte tilhørte selv kongehuset, og det maa være af hans mund, at Daniel har faaet besked om denne vidtforgreneede slægt.

Den angelsaxiske krønikes vigtigste haandskrift fandtes c. 1160 i Winchester, hvor det efter den normanniske krønikeskriver *Gaimar's* rimkrønike var lænket til en pult og flittigt benyttet af de studerende. De er forlængst tabt, men teksten kendes fra 7 haandskrifter, der indeholder 6 meget afvigende redaktioner. De har tidligt været udgivet jævnsides, men ret unøjagtigt. *Earle* og *Plummer* har udgivet de 2 fjæreststaaende tekster A og E og anført alle reelle afvigelser i de andre tekster. Udgaven er meget omhyggelig og vel kommenteret. Den fremstilling Plummer har givet af haandskrifternes indbyrdes afhængighed og tilblivelse er derimod fuld af modsigelser, og har meget lidt med virkeligheden at gøre. Den bygger paa den ubeviste og i sig selv usandsynlige forudsætning, at aarbøgerne er ført paa angelsaxisk fra meget gamle tider, skønt allerede *Hardy* har gjort opmærksom paa, at Florences latinske krønike, der før 945 hovedsagelig har de samme oplysninger som den angelsaxiske krønike, har oplysningerne noget nøjagtigere, fyldigere og præcisere end denne. Dette kan for enkelte oplysningers vedkommende naturligvis skyldes sammenarbejden med ny kilder, men naar forholdet genfindes i bogstaveligt talt hver eneste oplysning, saa kan forklaringen kun være den, at den

angelsaxiske text er en let forkortet oversættelse af den latinske text, som er bevaret hos Florence.

Paa anden maade kan man forøvrigt heller ikke forklare den kendsgerning, at Florences text til 945 og fra 972 bygger paa krøniken, men ikke eller saa godt som ikke har benyttet den i den mellemliggende tid. Den latinske text har kun været fortsat til 945, saa fortsætter han med andre kilder, men faar derefter fat i den angelsaxiske text og fortsætter saa med en oversættelse til latin af denne. Her er forholdet da ogsaa det omvendte, her har Florence kun oplysninger udover krønikens text, hvor han har haft kendskab til selvstændigt kildestof som helgenlevneder, gravskrifter og lignende.

Det er ingenlunde uoverkommeligt at gennemføre en analyse af krøniken. De ældste samtidigt førte oplysninger er fra 601 - 633 skrevet af Run døbt Paulinus, fra 634 - 646 af Wessex første bisp *Birinus*. Den er derefter fortsat i Winchester, hvor bispeskifterne tydeligt spores. Først 725 kan krøniken imidlertid siges at have faaet den form, den foreligger i. Hvad der ligger forud er konstruktion, delvis foretaget efter samraad med Baeda, hvilket tydeligt kan ses paa flere steder. Det mest karakteristiske træk for denne ældste del af krøniken er, at kongerne, første gang de nævnes, anføres med et større eller mindre antal led bagud, hvilket træk ikke genfindes i den følgende del af krøniken, der lige til Alfred den stores tid og langt senere kan ses at være ført i Winchester.

VIII.

Den eneste undtagelse fra det nævnte træk er i 855, hvor kong *Æthelwulf's* afstamning føres tilbage til Adam. Først til *Ingild*, som siges at være broder til kong *Ine* af Wessex, og derefter videre gennem Wessexstamtræet. Dette i et stamtræ besynderlige spring, som da ogsaa er udeladt i mange af de senmiddelalderlige stamtræer betyder naturligvis, at Ingild og Ine blot er brødre paa mødrene side, og det er ikke svært at vise, at Ingild tilhører en linie af kongeslægten i Kent. Efter at stamtræet er ført op til Adam, nævnes alle kong *Æthelwulf's* børn, hvilket viser, at stamtræet først kan være skrevet paa kong Alfreds tid. Takket være det meget store antal tekster, som udgaar fra dette stamtræ, kan man ganske nøje angive gangen i udvidelserne. De vigtigste er foretaget af *Asser* (c. 840 - 909). c. 888 har han fra en af de førnævnte tekster tilføjet leddene til *Geat*, derefter tilføjer han rækken

Skef, Skjold, Beo, Tetwa eller *Cetwa*.

Saa opfatter han som før forklaret *a s c e* som *a r c e*, *Skef* bliver søn af Noah, og af og til kaldet Seth, i de islandske tekster

Seskef, det vil sige se Skef »den Skef som«: Samtidigt indskyder han for bedre at udfylde tiden mellem Seth eller Skef og Skjold leddene:

Bedvig, Hwala, Hathra, Itermon, Hermod

og endelig reguleres Odins plads ved at der som før omtalt mellem Brand og Gewis indskydes rækken

Friþolaf, Freawine, Wig.

Af de led, som ligger bag de historisk sikre personer i stamtræerne, kan drages mange vigtige slutninger. Øst-Angel-stamtræets næstøverste led *Casere* kan ikke være andet end det latinske Cæsar, og viser følgelig, at slægten har paaberaabt sig arvekrav gennem nedstamning fra de romerske kejsere, der har levet i Britannia. Det kan først være paa Ælles tid, at Casere er gjort til Odins søn.

Tilsvarende iagttagelser kan gøres i alle slægtrækker, men de har større interesse for engelsk historie end for dansk, og skal derfor ikke omtales nærmere her. Helt omvendt er det med de tre anførte indskud mellem Odin og Noah. Her er det stykker af danske kongerækker (og maaske en frisisk), der er indskudt.

Fra dansk overlevering kan Asser ikke have faaet disse rækker. Alfred den store samlede folket nationalt mod de danske og kan ikke have ønsket at opfattes som deres efterkommer. Et flertal af disse navne træffes imidlertid i kvadene *Vidsid* og *Beowulf*. Navneformerne er saa overensstemmende, at der maa være sammenhæng. Uden at komme nærmere ind paa enkelthederne kan jeg lige nævne, at man af *Vidsid* med største lethed kan udskille et regelmæssigt bygget kvad paa 9 niliniede vers. Det handler om en rejse til hofferne i Holsten, Burgund, Langbardernes i Italien og Kent, foretaget i 570'erne af en mand der hed *Vidsid* eller snarere *Skilling*. I flere af versene opremser han kvad han kendte, og det vil sige, ejede i afskrift. Hans kvadsamling maa være forblevet i England, ti existensen af en saadan kvadsamling forklarer utvungent tilblivelsen af Niebelungenkvadene med deres, ud fra enhver forestilling om historisk overlevering ubegribelige sammenblanding af begivenheder i 450erne med dem i 550erne og 560erne. Ligeledes tilblivelsen af Skjoldungdigtningen i Island.

I den foreliggende form af *Vidsid* er brudstykker af disse kvad ordret indsat, i *Beowulf* genfortalt. I begge kvad er desuden tilføjet en del kristeligt stof. Denne sidste bearbejdelse maa skyldes *Cyniwulf*, der paa Knud den stores tid maa have levet som munk i Ely. Der synes nemlig »Exeterbogen«, hvori flertallet af hans kvad findes, at være blevet til. Det samme maa da ogsaa

gælde Vercellihaandskriftet, som Knud den store maa have haft med sig til Italien. Naar Knud siges gjerne at have lyttet til munkenes sang i Ely, maa det være Cyniwulfs sange med deres ejen-

LITTERATURFORTEGNELSE.

Medtaget er kun, hvad der er efterset ved denne lejlighed, enten direkte eller indirekte gennem tidligere udførte udtog.

Specielle oversigtsværker:

- W. Stubbs*: Registrum Sacrum Anglicanum (Oxford 1858 ²1897). xvj + 248.
W. G. Searle: Anglo-Saxon bishops, kings and nobles. (Cambridge 1899) vij + 470.
H. Grotefend: Handbuch der Zeitrechnung des Deutschen Mittelalters und der Neuzeit. I—III. Hannover 1891-1898 & Taschenbuch⁴ 1915. iv + 216.
T. D. Hardy: Descriptive Catalogue of Materials relating to the History of Great Britain and Ireland to the end of the reign of Henry VII. I, 1—2 (London 1862) cxxxiv + 918. II (1865) 1066—1200, civ + 602. III (1871) 1200—1327. cxxxiv + 482.
H. M. Chadwick: The origin of the English nation (1907. ²Cambridge 1924). viij + 332.
Arthur W. Wade-Evans: Welsh christian origins. (Oxford 1934). 518.

Gildas og de kambro-brittiske helgener:

- Th. Mommsen*: Gildae sapientis de excidio et conquestu Britanniae ac flebili castigatione in reges principes et sacerdotes. Accedunt: epistolarum fragmenta, Liber de paenitentia, Vita Gildae auctore Ruiensi et auctore Caradoco Lancarbanense i Monumenta Germaniae Historica XIII (Berlin 1898), 1—110.
H. Williams: »Gildae de excidio Britanniae, fragmenta, liber de paenitentia, accedit et Lorica Gildae« (with translation) I. (London 1899). viij + 148. Accedunt et Vita Gildae. II. (London 1901). iv + 149—420.
A de la Borderie: »La date de la naissance de Gildas« i Revue celtique VI (1883—85), 1—13.
W. J. Rees: Liber Landavensis. (Llandovery 1840) xlvj + 646.
W. J. Rees: Lives of the Cambro British Saints. (Llandovery 1853). xxiv + 636 + supplementary notes to the Liber Landavensis by Thomas Wakeman. 20.
Th. Mommsen: »Historia Brittonum cum additamentis Nennii« i Monumenta Germaniae Historica xiii (Berlin 1898), 111—222.
J. H. Todd: Leabhar breathnach annso sis. The Irish version of the Historia Brittonum of Nennius. (Dublin 1848). xvj + 288 + cxxx.
H. Zimmer: Nennius vindicatus. Über Entstehung, Geschichte und Quellen der Historia Brittonum. (Berlin 1893). viij + 342.
J. G. Evans: »Pedigrees from Jesus College MS 20« i Y Cymmrodor. VIII (London 1887), 83—92.
E. Phillimore: »Annales Cambriae and Old-Welsh Genealogies from Harleian MS. 3859« i Y Cymmrodor ix (London 1888), 141—183.
H. F. J. Vaughan: »Welsh Pedigrees« i Y Cymmrodor x (London 1889), 72—156.
E. W. B. Nicholson: »The Dynasty of Cunedag and the Harleian genealogies« i Y Cymmrodor xxi (London 1908), 63—104.

dommelige sammenblanding af verdslig og kristelig heltedyrkelse, der har bjærgetaget ham. Og det maa fremfor alt gælde Beowulfskvadet.

Pillar of Eliseg:

- A. E. Hübner*: Inscriptiones Britanniae christianae. (Berlin & London 1876). xxiv + 101.
- John Rhys*: »All around the Wrekin« i *Y Cymmrodor* xxi (London 1908), 1—62.
- A. H. Sayce*: »The inscription on the pillar of Eliseg near Llangollen« i *Archaeologia Cambrensis* (1909), 43—48.
- G. Baldwin Brown*: The arts in early England V. The Ruthwell and Bewcastle crosses. The gospels of Lindisfarne and other christian monuments of Northumbria. (London 1921). xvj + 420.
- British Museum: A guide to the Anglo-Saxon and foreign Teutonic antiquities. (London 1923). viij + 179.
- W. G. Collingwood*: Northumbrian crosses of the pre-Norman age. (London 1927). viij + 196.
- R. A. S. Macalister*: »The Eliseg Pillar« i The 89 annual meeting to be hold at Llangollen ^{2-8/9} 1935. (1935), 1—20 »Report of the meeting of the Cambrian Archaeological Association« i *Archaeologia Cambrensis*. (December 1935).

Kongestamtræerne:

- Thorpe*: Chronicon chronicarum Florentii Vigornensis. (London 1849).
- T. Forester*: The chronicle of Florence of Worcester with the two continuations. (London 1854). xiv + 512.
- J. Earle & C. Plummer*: Two of the Saxon chronicles parallel with supplementary extracts from the others. I. (Oxford 1892. ²1932). xvj + 420. II. (Oxford 1899). xvj + clvj + 464.
- J. Ingram*: The Anglo-Saxon chronicle translated 1823. (London 1912. ⁴1929). 302 pag.
- E. Classen & F. E. Harmer*: An Anglo-Saxon chronicle D. (Manchester 1926). xvj + 150.
- Torsten Dahl*: »Den oldengelske krønike i udvalg«. (København 1936). xvj + 114.
- Baeda*: Historia ecclesiastica gentis Anglorum (731) edited by Plummer (Oxford 1896) I. clxxviiij + 458. II. xl + 546.
- Wright & Halliwell*: Reliquiae antiquae II (1843).
- James*: Catalogue of Manuscripts in Corpus Christi College. Cambridge I (1912).
- W. H. Stevenson*: Assers Life of King Alfred, together with the Annals of Saint Neots. (Oxford 1904). cxxxij + 386.
- E. Hackenberg*: »Die Stammtafeln der angelsächsischen Königreich«. Inaug. Diss. (Berlin 1918). x + 117.

Skotsk og irsk stof:

- W. F. Skene*: Chronicles of the Picts & Scots and other early memorials of Scottish history. (Edinburgh 1867). cxcv + 499 pag.
- E. O'Curry*: Lectures on the manuscript materials of ancient Irish history (Dublin 1860 ²1878). xxviiij + 722.
- H. D'Arbois de Jubainville*: Essai d'un catalogue de la littérature épique de l'Irlande. (Paris 1883). clv + 282.

IX.

Mere skal jeg ikke sige nu. Hvor meget det indblik i problemet: de angelsaxiske kongestamtræers tilblivelse, jeg har forsøgt at give, end har maattet nøjes med antydninger af de detailproblemer, som møder en undervejs, saa har gennemgangen af dem forhaabentlig ladet ane, hvor langt man gennem troskab i det smaa, omhyggelig behandling af hver enkelt detaille, kan naa frem. Samme erfaring gør man ved tilsvarende behandling af de walisiske og skotske kongestamtræer. Samlet bekræfter de den dybe sammenhæng, der er mellem den ældre angelsaxiske litteratur, og det man har kaldt den islandske og den danske sagnoverlevering, en sammenhæng, der ikke blot er af litterær art, men yderst ude beror paa et aandeligt slægtskab, som det ikke tilstrækkeligt kan betones strækker sig langt længere tilbage i tiden end til germansk tid. Slægtskabet var ogsaa tilstede i keltisk tid.

Britannias, Albans og Erins tidligere historie kan ikke forstaaes uden kendskab til Nordens, det skythiske Lochlann's, som Ierne kalder det i deres gamle mytiske skrifter. Og Nordens historie kan endnu mindre forstaaes uden fuld beherskelse af og fortrolighed med, hvad der er efterladt paa de mærkelige øer i Europas yderste vest, hvor havet var gyngende bro til frænderne i øst, og mod vest det umaadelige hav, som ingen var vendt tilbage fra med efterretninger om, hvad der var paa den anden side. Intetsteds i verden har spændingen mellem skabende fantasi og nøgtern virkelighedssans, mellem liv og død, været stærkere end der. Intetsteds har man derfor heller truffet en alsidigere udviklet eller daadkraftigere befolkning.

Fremtiden tegner sig som saa ofte før uvis og usikker. Hver sørger for sit. Om folkehædet eller retten skal fremmes ved ingen. Afgørelsen vil afhænge af, hvor hver enkelt stiller sig, i hvilken grad han har erkendt sit væsens inderste kerne ved at følge dets forudsætninger længst muligt tilbage, ved at bygge broen, der spænder fra drøm til daad.

 LABORATORIEUNDERVISNING.

Høje dommere, højtærede forsamling. Emnet for den anden og sidste forelæsning over bundet emne: »Maal og principer for laboratorieøvelser i historie« staar i direkte forbindelse med selve den stilling, konkurrencen angaar.

Paa to maader kan jeg siges at være handicappet i forhold til denne opgave. Jeg har hverken deltaget i eller givet undervisning i historie ved dette universitet, og maa i det hele og store siges at